

- Касянчук, Наталія. «Запозичення як джерело збагачення екологічної терміносистеми польської мови». *Лінгвостилістичні студії*, вип. 9, 2018, с. 74–80.
- Kasianchuk, Nataliia. "Borrowed Words as a Source of Polish Ecological Terminology Enrichment". *Linguostylistic Studies*, iss. 9, 2018, pp. 74–80.

УДК 811.162.

<https://doi.org/10.29038/2413-0923-2018-9-74-80>

ЗАПОЗИЧЕННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ЗБАГАЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ

Наталія Касянчук

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
Луцьк, Україна

У статті узагальнено теоретичні позиції щодо суті явища запозичення та його функцій у термінологічних системах. Проаналізовано види запозичень в екологічній терміносистемі сучасної польської мови, визначено основні мови-джерела поповнення словникового складу цієї терміносистеми, вказані причини запозичень та особливості функціонування в сучасній польській мові.

Ключові слова: термінологія, терміносистема, запозичення, термінологічні запозичення, інтернаціоналізми, екологічні терміни.

Kasianchuk Nataliia. Borrowed Words as a Source of Polish Ecological Terminology Enrichment. This article is an attempt to clarify one of the most productive means of forming and enriching Polish ecological terminology. As Ecology is a branch of science that is continuously developing, it is important to investigate sources from which terms are borrowed. Polish ecological terminology is formed both on the basis of specific Polish vocabulary and by borrowing from other languages. The fact is that not a single language is self-sufficient enough to provide the creation of terminological units with its own resources without using word-forming patterns and lexical units of other languages.

Foreign elements in the Polish ecological term system are classified into terminological loanwords, non-terminological loanwords and grammatical borrowings. The article highlights a number of theoretical issues, including the status of terminological borrowing against the traditional distinction of core vs. cultural borrowings and the phenomenon of internationalisms.

To summarize, Polish ecological terms include foreign words, loan words and partial substitution. Most of the international terms were transferred to the Polish ecological terminology from Greek, Latin, German, French, Italian and other languages. Having been adapted graphically, phonetically, morphologically, and semantically, foreign borrowings of ecological terminology, in their turn, demonstrate high word-forming activity. Borrowings are one of the most productive ways to replenish the lexical composition of the ecoterminology of the Polish language. The use of foreign terms makes it possible to fit naturally into the world of scientific and technical context.

Key words: terminology, terminological system, borrowed words, terminological borrowings, internationalisms, ecological terms.

Вступ. Для сучасного світу характерні надзвичайно динамічні зміни, які швидко впроваджуються в наше життя, в практичне життя новітніх досягнень науки. Внаслідок прогресу, який неможливо зупинити, постійно виникають міжнаціональні взаємодії у різних сферах. І ми часто не лише спостерігаємо за всім, що відбувається навколо, але й безпосередньо беремо участь у важливих для сьогодення справах, наприклад, у міжнародних дискусіях, спрямованих на підвищення екологічної обізнаності та пропагування екологічних ідей у суспільстві. Зміни в будь-якому середовищі так само впливають на мову, яка теж підпорядковується цій динаміці.

Польська екологічна термінологія формується як на основі питомої польської лексики, так і шляхом запозичення з інших мов. Таке мовне явище має своє обґрунтування: одна природно сформована мова самотійно не спроможна забезпечити творення термінологічних одиниць власними ресурсами без додавання словотвірних і лексичних одиниць інших мов.

У польській лінгвістиці активно вивчають галузеві терміносистеми і джерела їх поповнення, зокрема, астрономічну термінологію описала Я. Ванякова (Waniakowa), музичну – М. Гринкевіч (Gryniewicz), юридичну – Е. Хоринь (Horyń), поліграфічну – М. Бугайські (Bugajski). Водночас запозичення у складі польської екологічної терміносистеми практично не перебували в полі науковців, що зумовлює на сьогодні актуальність і новизну проведення такого дослідження. Об'єктом цієї розвідки є екологічна термінологія сучасної польської мови, а предмет дослідження – запозичення в польській екологічній терміносистемі.

Мета дослідження – з'ясувати особливості наповнення лексичного складу польської екологічної термінології чужомовними запозиченнями.

Матеріал і методи дослідження. Джерельною базою слугував *Leksykon ekologii i ochrony środowiska* за редакцією Н. Брулу. Для реалізації поставленої мети використано метод суцільної вибірки, описовий метод, а також прийоми інвентаризації та систематизації, які уможливили виділення одиниць аналізу, їх членування, класифікацію та інтерпретацію.

Результати дослідження та дискусія. Дискусія щодо доцільності запозичень триває досі. При цьому сформувалися «діаметрально протилежні оцінки їхньої доречності» (Вербенец 62). Досліджуючи юридичну термінологію, М. Вербенец (62) узагальнює погляди слов'янських мовознавців про явище термінологічного запозичення. Авторка зауважує, що деякі з них визнають його як перешкоду для розвитку мови, яка запозичує термін (А. Вайнштейн, А. Кримський, С. Смеречинський, Ф. Філін, Е. Кортович, В. Недзьведзький та ін.). Натомість інші активно підтримують запозичення: вважають їх джерелом збагачення та розвитку мови-реципієнта, зокрема вказують на вдосконалення її дериваційних можливостей через активне використання запозичених словотвірних елементів (С. Гриньов, Г. Їжакевич, Д. Лотте, С. Семчинський,

Є. Пенькос, Б. Келяр, Д. Будняк, М. Рудзінська, Х. Рибіцька та ін.). Представники ще однієї групи визнають запозичення необхідними за умови не надмірного використання (В. Лейчик, Б. Галас, Р. Токарський, Б. Вальчак).

Запозичення термінів зумовлені об'єктивними обставинами наукового, технічного й суспільного розвитку. З появою винаходу чи відкриття в певному мовному середовищі з'являються й неологізми на позначення нових понять. Та часто буває так, що мова не має відповідного термінологічного аналога і до часу виникнення нового терміна використовує запозичення. На важливість такого процесу вказує Н. Ктитарова, адже «формування термінологічних одиниць вимагає врахування їхніх основних функцій, зокрема тих, які покликані чітко фіксувати наукові поняття, а через поняття передавати результати пізнавальної діяльності людини в стислих, лаконічних, моносемічних вираженнях» (Ктитарова 526–7).

Як правило, запозичений термін коротший, ніж його національний відповідник, для нього характерна більшою мірою однозначність, відсутність емоційної та експресивної конотації навіть на етапі появи в лексичному складі певної терміносистеми. Пор., зокрема, такі польські екологічні терміни *absorpcja* (від лат. *Absorptio*) – «proces pochłaniania cieczy albo gazu przez ciała stałe, np. pochłanianie gazu przez węgiel drzewny; wykorzystywana jest w czasie produkcji kwasu siarkowego», *szlam* (нім. *Schlamm*) – «miękki, wilgotny materiał gromadzący się na dnie naczynia», *ecolabel* (англ. *Ecolabel*) – «proces oznaczania specjalnym znakiem (ekoetykietą) produktów, które charakteryzują się, w stosunku do innych produktów z tej samej grupy towarowej, proekologicznym oddziaływaniem środowiskowym».

Автори «Teoretycznych podstaw terminologii» виділяють три категорії термінологічних запозичень: таксономічні, які є результатом більш розвиненого таксономічного дерева в мові, з якої береться термін; семантичні, для яких характерна вища здатність створювати лексичні системи; парадигматичні, що є наслідком існування більшої кількості термінологічних парадигм у мові запозичення (Lukszyn 65).

Враховуючи характер процесу запозичення іншомовних термінів до екологічної терміносистеми польської мови, можемо виділити прямі та опосередковані запозичення.

До прямих запозичень, на наш погляд, належать ті термінологічні одиниці, які до польської екологічної терміносистеми безпосередньо проникли з тієї чи тієї іноземної мови, на зразок: *SAR* (англ. *Specyfific Absorpcion Rate*) – «ilość energii promieniowania elektromagnetycznego zabsorbowanej przez masę w określonym czasie», *polutant* (англ. *Pollutant*) – «substancja szkodliwa, zawarta w odpadach przemysłowych, które zanieczyszczają i niszczą środowisko przyrodnicze», *habitat* (лат. *Habitat*) – «miejsce o określonym zespole czynników abiotycznych (klimatycznych,

glebowych), w którym występuje dany organizm lub biocenoza, np. siedliskiem życia hydrofitów jest woda» тощо.

До опосередкованих запозичень належать загальнонаукові терміни: *metoda*, *metoda wskaźników izotopowych*, *cyrkulacja*, *cecha*, *choroba*, *substancja*, *substrat*, *obrót*, *zespół*, *obszar*, *wartość* тощо; економічні терміни: *ekokonwersja długów* (від англ. *Conversion*) – «zamiana (odpis) części zadłużenia na sfinansowanie przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska», *ekologiczny marketing* (від англ. *Marketing*) – «działania marketingowe podejmowane w celu wyprodukowania, dystrybucji i promocji produktów przyjaznych dla środowiska» тощо; терміни з фізики: *perpetum mobile* (лат. *perpetuum mobile*) – «fikcyjna maszyna, której działanie jest sprzeczne z zasadą zachowania energii», *aberracja* (від лат. *Aberratio*) – «wada soczewki lub układu optycznego polegająca na tym, że obrazy nie są dokładnym odwzorowaniem obiektu. Obrazy są nieostre, zniekształcone lub zabarwione» тощо; географічні терміни: *laguna* (італ. *Laguna*) – «zatoka powstała przez odcięcie części morza przez mierzeję, lido, rafę koralową lub atol», *atol* (малай. *Adol*) – «wyspa koralowa w kształcie ciągłego lub przerywanego pierścienia otaczająca zbiornik wody, zwany laguną. Występują na Oceanie Spokojnym» тощо; лексичні одиниці біологічної терміносистеми: *bakterie* (łac. *Bacteria*) – «grupa mikroorganizmów tworzących odrębne królestwo. Zaliczają się do organizmów prokariotycznych – w większości są jednokomórkowe lub stanowią grupy komórek o budowie prokariotycznej», *defoliacja* (від лат. *Defolium*) – «spowodowanie opadania liści roślin w wyniku stosowania defoliantów (środków chemicznych). Zabieg wykonuje się w celu ułatwienia zbioru mechanicznego plonów (np. owoców, bawełny)» тощо, терміни з хімії: *deaminacja* (фр. *Désamination*) – «proces oddzielenia grupy aminowej (-NH₂) od aminokwasu lub innego związku organicznego», *kadm* (лат. *Cadmium*) – «pierwiastek chemiczny z grupy metali przejściowych układu okresowego, Należy do pierwiastków niezwykle toksycznych» та інші.

До складу польської екологічної терміносистеми як опосередковані, так і прямі запозичення ввійшли з таких мов: грецької – *abisal*, *antropochoria*, *abrazja*, *aerobionty*, *autogamia*, *batial*, *cyklon*, *edafon*, *epidemia*, *metabioza*, *neotenia*, *ocean*, *pandemia*; латинської – *adaptacja*, *agregacja*, *akwedukt*, *areal*, *boroks*, *bulwa*, *efuzia*, *flora*, *fauna*, *melioracja*, *pantofagi*, *putyfikacja*, *regeneracja*, *relikt*, *selekcja*, *saletra*, *scyntylicja*; англійської – *ecolabel*, *ekotrendy*, *farma*, *flotacja*, *habitat*, *polutat*, *pulsary*, *smog*; французької – *bilans*, *bryza*, *deaminacja*, *muson*, *relief*, *sawanna*, *szambo*, *taras*; німецької – *Lawina*, *Melasa*, *Scyntylicator*, *Torf*; італійської – *lawas*, *lido*, *laguna*; японської – *tsunami*, малайської – *agar-agar*, *atol*; фінської – *tundra*; ісландської – *gejzer*; української – *katastrofa czarnobylska* тощо.

Варто вказати також, що значну частину запозичених термінів у польській екологічній терміносистемі становлять інтернаціоналізми. У польському мовознавстві поняття «інтернаціоналізм» не має єдиної дефініції. Автори «Енциклопедії польської мови» зазначають, що

інтернаціоналізмом є слово, що належить до лексиконів неспоріднених мов. Інтернаціоналізми польської мови – це іншомовні лексеми, а також лексеми, що складаються з грецьких і латинських морфем (Urbańczyk 127).

Польська лінгвістка Й. Мацкевіч розширює поняття «інтернаціоналізм» і зараховує до цієї категорії також міжнародні префікси і суфікси, міжнародні слова, міжнародні структурні та фразеологічні кальки. Дослідниця зазначає, що розвиток міжнаціональних контактів у різних галузях культури й науки спричиняє збільшення кількості міжнародних елементів різного типу в національних лексиконах (Maćkiewicz 525–526, 532).

Українські мовознавці Т. Кияк, А. Наumenко, О. Огуй стверджують: запозичуючи один і той самий термін, різні мови враховують, як правило, й різні семантичні відтінки, адже будь-яка мова розвивається у своїх специфічних умовах, запозичуючи інтернаціональні терміноелементи для задоволення певних потреб у номінації того чи того поняття. Тому не може здаватися дивним той факт, що та чи та мова запозичує будь-який інтернаціональний елемент далеко не в усіх його значеннях (у мові-джерелі він має кілька значень), а лише в певних, які можуть або частково збігатися, або й зовсім не збігатися (Кияк, Наumenко, і Огуй 50).

Підсумовуючи усе викладене вище, можемо сказати, що певний елемент є інтернаціональним, лише за обов'язкової умови повного або часткового збігу його зовнішньої та внутрішньої форми принаймні у трьох неспоріднених мовах.

Порівняємо: пол. *ekologiczny marketing*, англ. *ecological marketing*, угор. *zöldmarketing*, італ. *marketing verde*; пол. *kryzys ekologiczny*, англ. *ecological crisis*, румун. *criză ecologică*, фр. *crise écologique*; пол. *izolacja geograficzna*, нім. *geographische Isolation*, порт. *isolamento geográfico*; пол. *inżynieria genetyczna*, англ. *genetic engineering*, італ. *ingegneria genetica*; пол. *system Libicha*, англ. *Libich system*, нім. *das System von Libich*; пол. *agroekologia*, англ. *agroecology*, нім. *Agrarökologie*, італ. *agroecologia*; пол. *kod genetyczny*, англ. *genetic code*, нім. *genetischer Code*, фр. *code génétique* тощо.

Як можемо зауважити, в польській екологічній терміносистемі інтернаціоналізми представлені термінами-словами, епонімічними одиницями, синтаксичними конструкціями.

Варто додати, що використання екологічних термінів, похідних від іншомовних лексем, відбувається з їх відповідною графічною, фонетичною, морфологічною та семантичною адаптацією. Іншомовні основи беруть участь у творенні похідних термінів-слів: *absorpcja, absorben; bioindykacja, bioindyfikator; kompost, kompostownik, kompostowanie; recykling, recykлизacja, upcykling; label, labeling; ekotrend, ekotrendowy; stenotopy, stenotopizm*; та у творенні екологічних термінів – складних слів: *biochemia, biogeografia, ekokatastrofa, ekofirma, ekokosmetyk, ekozakupy, ekorozwój, hydrogeologia, hydrologia, hydroterapia, litobiosfera, stratosfera, sufozja, termoregulacja*.

На думку М. Вербенець, з питанням інтернаціоналізації лексичного складу мови на сьогодні пов'язаний процес нормування термінології.

«Гармонізація термінологічного лексикону, як позиція сучасних термінологів, полегшує рух професійної комунікації на міжнародній арені. Саме ці ідеї складають наукову основу, зокрема, Варшавської термінологічної школи, серед представників якої є такі вчені, як С. Гайда, М. Мазур, В. Новицький, З. Стоберський та інші» (Вербенец 64).

Вивчаючи екологічну терміносистему польської мови, зазначимо, що вагому групі запозичень становлять інтернаціоналізми, які поповнили лексикон польської мови. Зауважимо, що процес інтернаціоналізації та стандартизації нових термінологічних одиниць досить тривалий, що й засвідчують відповідні міжнародні документи. Наприклад, спеціальний документ «International Unification of Concepts and Terms», розроблений Міжнародною організацією стандартів (ISO). У ньому зазначено, «що для успіху в кооперації, контактах та обміні термінологічною інформацією технічні терміни повинні мати однакове значення в усіх мовах, де їх використовують» (Вербенец 65).

Висновки та перспективи дослідження. Отже, до складу запозичених термінів екологічної терміносистеми польської мови входять прямі й опосередковані іншомовні терміни з грецької, латини, англійської, німецької, французької, італійської та інших мов, а також інтернаціоналізми. Зазнавши графічної, фонетичної, морфологічної, семантичної адаптації, чужомовні екологічні терміноодиниці, виявляють ще й високу словотвірну активність. Тобто запозичення – одне з найпродуктивніших шляхів поповнення лексичного складу екотермінології польської мови. Залучення чужомовних термінів дає змогу органічно вписуватись у світовий науково-технічний контекст.

Список використаної літератури

- Вербенец, Мая. «Лексико-семантичні процеси в сучасній юридичній термінології». *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*, вип. 11, 2005, с. 54–65.
- Кияк, Тарас, Огуй, Олександр, і Науменко, Анатолій. *Теорія і практика перекладу*. Вінниця: Нова Книга, 2006.
- Ктитарова, Неонела. «Формування і розвиток металургійної термінології в Україні». *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія *Проблеми української термінології*, № 453, 2002, с. 526–29.
- Bryła, Henryk. *Leksykon ekologii i ochrony środowiska*. Gdańsk: Tempus, 2002. URL: <https://www.ekologia.pl/wiedza/slowniki/leksykon-ekologii-i-ochrony-srodowiska/absorpcja>
- Bugajski, Marian. *Polska terminologia poligraficzna: studium semantyczne na wybranych działach*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1977.
- Encyklopedia języka polskiego*, pod redakcją Stanisława Urbańczyka. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1991.
- Grynkiewicz, Mark. «Stan i potrzeby badań nad polskim słownictwem muzycznym». *Język. Teoria – Dydaktyka. Materiały IX Konferencji Młodych Językoznawców-Dydaktyków*. Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, 1990, s. 187–9.
- Horyń, Ewa. «Kilka terminów prawnych z Ksiąg sądowych wiejskich klucza jazowskiego (1663–1808)». *Język Polski*, z. 3, 2004, s. 184–92.

- Lukszyn, Jerzy, Zmarzer, Wanda. *Teoretyczne podstawy terminologii*. Warszawa: Katedra Języków Specjalistycznych UW, 2001.
- Maćkiewicz, Jolanta. Wyrazy międzynarodowe (internacjonalizmy) we współczesnym języku polskim. *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*. T. 2. Wrocław, 1993, s. 525–32.
- Waniakowa, Jadwiga. *Polska naukowa terminologia astronomiczna*. Kraków: Wydawnictwo IJP PAN, 2003.

References

- Verbeniets, Maia. “Leksyko-semantyczni protsesy v suchasni yurydychnii terminolohii”. *Actual issues of Ukrainian linguistics: theory and practice*. iss. 11, 2005, pp. 54–65.
- Kyiak, Taras, Ohui, Oleksandr, and Naumenko, Anatolii. *Teoriia i praktyka perekladu*. Vinnytsia: Nova Knyha, 2006.
- Kytarova, Neonela. “Formuvannia i rozvytok metalurhiinoi terminolohii v Ukraini”. *Herald of L'viv Polytechnic National University “Problems of Ukrainian Terminology”*, no. 453, 2002, pp. 526–29.
- Bryła, Henryk. *Leksykon ekologii i ochrony środowiska*. Gdańsk: Tempus, 2002. ekologia.pl/wiedza/slowniki/leksykon-ekologii-i-ochrony-srodowiska/absorpcja
- Bugajski, Marian. *Polska terminologia poligraficzna: studium semantyczne na wybranych działach*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1977.
- Encyklopedia języka polskiego*, edited by Stanisław Urbańczyk. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1991.
- Grynkiewicz, Mark. “Stan i potrzeby badań nad polskim słownictwem muzycznym”. *Język. Teoria – Dydaktyka. Materiały IX Konferencji Młodych Językoznawców-Dydaktyków*. Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, 1990, s. 187–9.
- Horyń, Ewa. “Kilka terminów prawnych z Ksiąg sądowych wiejskich klucza jazowskiego (1663–1808)”. *Język Polski*, z. 3, 2004, s. 184–92.
- Lukszyn, Jerzy, Zmarzer, Wanda. *Teoretyczne podstawy terminologii*. Warszawa: Katedra Języków Specjalistycznych UW, 2001.
- Maćkiewicz, Jolanta. Wyrazy międzynarodowe (internacjonalizmy) we współczesnym języku polskim. *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*. T. 2. Wrocław, 1993, s. 525–32.
- Waniakowa, Jadwiga. *Polska naukowa terminologia astronomiczna*. Kraków: Wydawnictwo IJP PAN, 2003.

Стаття надійшла до редколегії 03.09.2018